

Zusammenfassung. »Die Rvenica, eine gelegentliche hydrographische Verbindung zwischen der Vuka und dem Bosut (s. die Skizze!).

Die geologischen Verhältnisse des Gebietes zwischen der Požega-Gebirgsgruppe in Slavonien, der Fruška Gora, den Flüssen Donau und Sava sind sehr einfach: Löss und Flussalluvium geben diesem Gebiete das Hauptmerkmal. Die morphologischen Verhältnisse sind auch sehr einfach: dieses Gebiet stellt nämlich eine grosse Ebene dar, in welcher, weil dass Wasser der wichtigste morphologische Faktor ist, niedrige und ebene Formen vorherrschen. Die dortigen hydrographischen Verhältnisse sind jetzt — nach der Regulierung des Donauzuflusses Vuka — folgende. Ein flaches Wasserbett, die Rvenica, verbindet die Vuka mit dem Bosut, einem Zuflusse der Save. Der Karrenweg (»Kolni put« a. d. Skizze) zwischen den Dörfern Cerić und Nuštar führt über die relativ sehr niedrige Wasserscheide Vuka—Bosut. Unweit von Cerić und ganz in der Nähe dieses Karrenweges befindet sich ein kleiner Sumpf, aus dem langsam aber ununterbrochen Wasser zum Flusse Vuka fliesst. Der andere (südwestliche) Teil des Wasserbettes Rvenica ist gewöhnlich trocken. Wenn aber der Fluss Vuka sehr stark anschwillt, so dringt ein Teil seines Wassers durch die Rvenica — die erwähnte niedrige Wasserscheide überflutend — endlich in den Fluss Bosut bei Vinkovci. Diese Bifurkation der Vuka ist also nur in Ausnahmefällen vorhanden.

I Z L I T E R A T U R E

Dr. Gavazzi Artur: **SJEVERNA EVROPA** (Norveška, Švedska, Finska, Kuola i Svalbard) Zagreb, 1951, 175 str. 67, fotogr. i 1 zemljop. karta. Izdanje Matice Hrvatske.

U predgovoru ovoj knjizi rečeno je, da je ona prva u nizu knjiga, koje će prikazati zemljopis Evrope, a naveden je i glavni razlog odluci Matice Hrvatske da izdaje ovaj zemljopis: zastarjelost Hoićevih knjiga. Zapravo tih knjiga više i nema u prodaji, a osim toga one su pisane posve deskriptivno. Danas se pak uz opis geografskih prilika, pojava i događaja zahtijeva i njihovo tumačenje, a regionalna si je geografija usto napose postavila i nove, više i šire zadatke. U ovo četiri decenija od izdanja Hoićevih knjiga zapravo je izgrađena geografija kao nauka, pa je jasno, da Hoićeve knjige i kad bi ih bilo, ne bi više zadovoljavale.

Mi imamo zapravo još malo knjiga naučna sadržaja, pisanih od priznatih stručnjaka popularnim načinom. Osobita je oskudica u geografskim knjigama te ruke. Stoga je naročito pohvale vrijedna odluka Matice Hrvatske, da opet započne izdavanjem zemljopisnih djela. Tek nužno bi bilo, da u svoj program uvrsti barem dvije knjige općega zemljopisa: opću fizikalnu geografiju i opću antropogeografiju, koliko nam te knjige ne bi izdala naša Akademija u nizu svojih popularno-znatstvenih publikacija. Onda kao komad kruha trebamo zemljopis naših krajeva. Žalosno je, da još uvijek moramo posizati za Klaićevim knjigama, osobito za »Opisom zemalja u kojima obitavaju Hrvati« ili za Hirš-Hranilovićevim zemljopisom, ma da te knjige

danas nikako više ne odgovaraju. Nadati se je, da će Matica Hrvatska u nizu svojih knjiga o zemljopisu Evrope što prije izdati knjigu, koja će nadomjestiti pomenute dvije!

Na uvodnome mjestu daje Gavazzi opći prijedlog Evrope: šteta, što je ograničen prostorom, taj prijedlog morao zbiti na cigle dvije i po strane. Isto toliko mjesta mogao je dati sumarnom prikazu prirodne regije Sjeverne Evrope. Ovu on regiju dijeli u četiri subregije, dvije veće: Skandinaviju i Finsku zemlju, i dvije manje: poluotok Kuolu i Svalbard. Prve dvije, veće, prikazuje tako, da nam daje sliku njihovih prirodnih odnosa, prirodne produkcije, industrije, prometa, trgovine i žiteljstva, a na kraju ih razglaba u još manja prirodna područja, karakteristične krajine.

Poluotok Kuola i Svalbard prikazani su kraće i općenitije: oni su prostorom manji, radi polarnoga položaja jednoličnija im je priroda, a i za čovjeka su od kudikamo manjega značenja.

Gavazzijevo prikazivanje nije samo opisivanje, nego i tumačenje prilika na osnovi razotkrivanja međusobne povezanosti i zavisnosti pojedinih prirodnih, biogeografskih i antropogeografskih opstojnosti. Tako pred očima čitatelja nastaje potpuna sintetična slika dotične krajine, a od pojedinih krajina slaže se pred duševnim okom čitaoca isto takova slika subregije, da na kraju dobije predodžbu cijeloga prikazanoga područja. Kako se vidi, Gavazzi tu slijedi zahtjev suvremene regionalne geografije u pogledu nauke o krajinama (Landschaftskunde). Koliko mu prostor dopušta, upozoruje na dinamički momenat u tome u smislu Spethmannova zahtjeva, a ne bi škodilo, da je jače istaknut i estetički momenat onih toliko lijepih krajeva, pogotovu, gdje je knjiga namijenjena širim vrstama čitalaca. Ta Banse zahtijeva naglašavanje toga momenta i u čisto stručnoj obradbi, jer neka krajina ne djeluje samo na intelekt, već i na osjećaj, osobito na čuvstva ljepote. Ta su čuvstva sastavni dio skupne predodžbe o krajini, koja se dobiva ne samo neposrednim motrenjem nego i čitanjem njenoga opisa i prikaza.

Na mnogo mjesta autor s pravom nije smio pretpostaviti za najveći broj čitalaca neko stanovito predznanje iz područja klimatologije, geomorfologije, geofizike i antropogeografije, pa stoga zalazi u tumačenje dotičnih geografskih pojava. Baš ta mjesta opravdavaju prije istaknuti zahtjev za popularno, ali stručno napisanom općom geografijom. Autor u tim tumačenjima iznosi svoje naučno uvjerenje o pojedinim problemima, pa je primjerice vrlo zanimljivo, da on bez pridržaja pristaje uz one, koji epirogenetska gibanja na području Skandinavije tumače poremećenjem izostazije zbog opterećenja ledom u doba zaledenosti, dotično odterećenjem u postglacijalno doba. On dalje pozitivno pomijeranje obalne crte u to doba uzimlje kao posljedicu povišene razine morske zbog golemoga pritjecanja vode od rastaljena leda.

S jezične strane Gavazzijeva se knjiga ugodno i lako čita, a geomorfolog naći će u njoj i po koji zgodan naziv za ovaj ili onaj oblik. Jedino se s autorom ne bih mogao složiti u upotrebi stranih imenica na »a« (klima, magma) u muškome rodu, kada se u hrvatskom jeziku radi analogije ove imenice već udomile kao ženske.

Autor je knjigu napisao na osnovi obilne literature, ponajviše pisaca iz onih krajeva, a podatke je vadio iz službenih statistika nordijskih država.

Krasne su ilustracije reprodukcije originalnih fotografija, a da ih dobavi, iskoristio je pisac svoje mnogobrojne veze.

I autor i Matica Hrvatska ovom su knjigom obogatile našu inače oskudnu zemljopisnu literaturu. Neka ovo bude sretan početak i poticaj našoj zaslužnoj Matici, da proširi svoj program i u dogledno nam vrijeme dade stručno-popularnu prikazanu cijelu nauku o našoj Zemlji. S. R.

Da odgovorim u kratko na ove prigovore! Gospodin S(tjepan) R(atković) se žali što sam prijegled Evrope zbio samo na dvije stranice i pô. To sam upravo hotice učinio. Trebao sam naime samo da istaknem nezavisnost Evrope od Azije u fizio- i antropogeografskom pogledu i da prema tome utvrdim granicu med obim kontinentima i ništa više; do te granice doprijet će opisanje Evrope.

Dati pak sumaran prikaz »prirodne regije Sjeverne Evrope« značilo bi u najmanju ruku »filius ante patrem«: sinteza prije analize. Medutim takvi »sumarni prikazi« nisu ni od kakve vrijednosti, jer iz njih ispadaju pojednosti, koje karakterizuju krajine; nasuprot cilj geografije — kao i svake druge nauke — nije poznavanje kakve općenitosti (sumarnosti), već je isticanje pojedinih zbiljnih činjenica, bilo pojava bilo objekata (Hettner).*)

Na prigovor da imenicu »klima« upotrebljavam u muškom rodu, odgovaram: ni u jednom evropskom jeziku nije ta riječ ženskoga roda. To vrijedi i za »magmu«.

Dalje kaže g. S. R.: »...ne bi škodilo, da je jače istaknut estetički momenat... Ta Banse zahtijeva naglasivanje toga momenta... jer neka krajina ne djeluje samo na intelekt, već i na osjećaj, osobito na čuvstva ljepote.« U prvom ću redu navesti, da isticanje »estetičkoga momenta« nije zadatak geografije već estetike. Danas je utvrđeno, da se uzvišenost, veličanstvenost, prijatnost i sl. svojstva ne nalaze u prirodi, već da ih čovjek ugledava u prirodu. Svaki čovjek gleda i vidi krajinu kroz svoje »estetske naočari«; na nekoga će ista krajina utjecati drukčije nego na drugoga čovjeka pa su zbog toga sva takva »estetska čuvstva« posve subjektivna (»die ästhetische Wertung einer Landschaft ist vielmehr ein subjektiver, psychologischer Vorgang«; Hettner). A kakva »estetska čuvstva« može isticati onaj, koji geografski opisuje krajine (na osnovi literature), a da ih nije vidio, kao što to čini u priručnicima (»Handbücher«) i udžbenicima (»Lehrbücher«) regionalne geografije?

Pozivati Bansea u pomoć, da pojača takvo mišljenje, znači baciti pod noge čitavu naučnu geografiju. Njegovo je načelo: »Was kann uns die Natur an sich bedeuten? Nur ihre Spiegelung in unserem Herzen ist von Bedeutung, nur ihretwegen lohnt es sich, die Feder einzutauchen! alles andere ist Tagelöhnerarbeit.« Banse je uperio svoju borbu protiv naučne geografije (Hettner); za njega je geografija »umjetnost« a nije »nauka« (znanost). Banse je naime čovjek, koji se nije nikada istaknuo nikakvim naučnim radom na polju geografije, pa mrzi sve što je naučno; kako je pak pjesnički nadaren, on opisuje krajine prema svom subjektivnom ukusu: fraze i tirade njegove su »geo-

*) A. Hettner »Die Geographie, ihre Geschichte, ihr Wesen und ihre Methoden« (Breslau, 1927).

grafijske« snage. On je »blagoglagoljiv« estetik, a nije geograf; za njegove »geografske opise« vrijedi ona »molto fumo e poco arrosto« (mnogo dima, a malo pečenke).

»Banse — kaže Hettner — verliert ganz den Boden der Wissenschaft und erkennt nur noch das Recht der Landschaftsdichtung an.« To bi bilo isto kao da bi umjesto (naučne) povijesti zavladao povjesni roman. Esteticizam ne spada u geografiju, a tko ga uvodi, ruši onu velebnu zgradu geografsku, koju su izgradili umovi daleko veći od Banseova mozga. Danas nijedan geograf ne slijedi Bansea: ni Penck ni Krebs, ni Philippson ni Schlüter, ni Hettner ni Hassinger, ni de Martonne ni Almagià; nešto pristaša ima samo med učiteljima (Hettner), dakle med ljudima, koji su sve svoje geografsko znanje crpili u učiteljskoj školi.

Pustimo Bansea neka ide svojim »estetskim« putem, a mi idimo svojim »naučnim« putem.

A. Gavazzi.